

УДК: 159.9.922.6

© Казачкова О.М., 2012 р.

О.М. Казачкова

Національний педагогічний університет
ім. Г.С. Сковороди, м. Харків

ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ЯК ПСИХОЛОГО – ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Стаття присвячена теоретичному вивченню проблеми професійного становлення студентів. Визначено зміст понять: «професіонал», «професіоналізація», «майстер», «особистість», а також виявлені фактори професійного становлення.

Ключові слова: професійне становлення, професіоналізація, розвиток особистості.

О.Н. Казачкова

ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ СТАНОВЛЕНИЕ СТУДЕНТОВ КАК ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

Статья посвящена теоретическому изучению проблемы профессионального становления студентов. Определено содержание понятий: «профессионал», «профессионализация», «мастер», «личность», а также определены факторы профессионального становления.

Ключевые слова: профессиональное становление, профессионализация, развитие личности.

O.N. Kazachkova

PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF STUDENTS AS A PSYCHOLOGICAL- PEDAGOGICAL PROBLEM

The article is devoted to theoretical study of a problem professional development of students. The content of concepts is certain: «professional», «professional growth», «master», «person», as well as are certain factors professional development.

Key words: professional development, professional growth, progress of the person.

Актуальність проблеми. Процес професійного становлення є довгим процесом, він охоплює значний період життя людини. Вже в дитинстві починають проявлятися перші зачатки професійних інтересів. Для дітей властиві рольові ігри, в яких вони виступають в різних рольових позиціях (в ролі лікаря, вчителя, вихователя тощо). В продовж розвитку дитини ці нахили можуть змінюватися. В зрілому віці вже стається кінцеве затвердження у вибраній сфері професійної діяльності. Протягом всього періоду відбувається розвиток особистості, який зв'язаний з самостійним вибором професії та життєвого шляху. На особистість впливає дуже велика кількість зовнішніх факторів. І тільки при умові активного

осмислення та освоєння усіх цих впливів можливий вибір професійного шляху, який буде відповідати інтересам особистості.

Ціллю дослідження є виявлення факторів професійного становлення студентів.

Для досягнення цілі були виділені задачі:

- проаналізувати теоретичний матеріал, який є по даній проблемі;
- вивчити основні напрямки у формуванні професійного становлення;
- виявити зміст поняття «професіонал» на основі теоретичного матеріалу.

В наш час переглядаються традиційні форми навчання студентів, відбувається пошук нових навчальних моделей, робиться акцент на проблемі підготовки висококваліфікованих кадрів, високопрофесійних, які мають здібності швидко адаптуватися у нових умовах, які будуть потрібні на ринку праці.

На думку ряду авторів (І.С. Кона, К.О. Абухальнової-Славської, М.Р. Гінзбурга, Н.С. Пряжнікова, Л.І. Божовіч, Є.А. Клімова тощо) професійне становлення є часткою особистісного становлення. Особистісне становлення бажано орієнтувати на самовизначенні, в якому ключову позицію займає переймання майбутніми життєвими цілями, планами та орієнтаціями, що дасть можливість гармонійного розвитку спеціаліста та члена суспільства в цілому. Вже на ранніх стадіях професіоналізації дуже важливо враховувати особливості структури та закономірності професійного та особистісного становлення. Задача виявлення професійних та особистісних якостей, основних тенденцій, особливостей розвитку спеціаліста на етапі навчання у вузі ставиться перед сучасною наукою. В роботі автор керується розумінням професійного становлення, та формування професійної направленості запропонованого такими вченими, як Н.В. Матолигіна та Е.Ф. Зеєр [6, 5].

Професійне становлення – це не тільки необхідність адаптації до сучасних економічних та соціальних умов, але й потреба молодих людей знайти своє місце у житті. Зараз суспільство вимагає необхідність бездоганної професійної підготовки психологів, які у змінних соціально – економічних умовах повинні бути професіоналами з творчим підходом, які вміють розробляти та

використовувати різні програми психологічної допомоги, працювати у лікарнях, школах та інших закладах, де потрібна психологічна підтримка.

Потреба знайти своє місце у житті, у суспільстві, виявити свої національні, суспільні та особисті інтереси – це є особистісним становленням. Особистісне становлення нерозривно зв'язане з професійним становленням. В процесі особистісного становлення припускається акцент на самодетермінації особистості, в якій ключову позицію займає детермінація майбутнім життєвим орієнтаціям, цілям, планам. В області професійного становлення молоді, дослідники виділяють багатомірність цього процесу, в якому є багато аспектів, зв'язаних з задачами суспільства, які воно висуває перед особистістю, що формується; з процесом формування особистого стилю життя, частиною якого є професійна діяльність; з прийняттям рішень, в яких повинен бути встановлений баланс особистих потреб, схильностей та переваг існуючої системи розподілу праці [1, с.138]. Останній аспект є перехрещенням соціальних та психологічних факторів професійного становлення та представляє широкі можливості для ефективного рішення проблем вибору життєвого шляху та професії молоддю. При дослідженні становлення особистості В.А. Ядов виділяв «роботи соціологів показують нам, наскільки велике значення у структурі ціннісно-нормативної свідомості та у визначенні життєвих шляхів індивідів загальносоціальних та конкретних умов їх життєдіяльності. Але з цих робіт ми майже нічого не дізнаємося про впливи на цей процес особливої активності індивідів. Дослідження психологів, навпаки, показують нам, наскільки велика роль індивідуально-психологічних особливостей у регуляції та саморегуляції поведінки особистості. Соціальні умови приймаються у таких дослідженнях або за абстрактну «даність», або вони враховуються у дуже конкретному описанні експериментальної ситуації» [2, с.72].

К.О. Абдульханова-Славська професійне становлення розглядає у нерозривному зв'язку з вибором життєвого шляху. Зв'язок особистості з професією – є перспектива, та ретроспектива особистості. Від характеру цього зв'язку залежить вибір професії.

І.С. Кон стверджує, що «життєвий план, у точному розумінні цього слова, виникає тільки тоді, коли предметом роздумів є не тільки кінцевий результат, але й способи його досягнення, шлях, по якому буде прямувати людина, та ті об'єктивні та суб'єктивні ресурси, які йому для цього знадобляться. На відміну від мрії, яка може бути як активною, так і споглядаючою, життєвий план – це план діяльності» [1, с.152].

Заслуговує увагу і думка Н.В. Матолигіної, яка вважає, що професійне становлення – є продуктивним процесом розвитку та саморозвитку особистості, засвоєння та самопроекування професійно орієнтованих видів діяльності, реалізація себе у професії, визначення свого місця у світі професій, та самоактуалізація свого потенціалу для досягнення вершин професіоналізму [6].

Професійне становлення особистості збагачує психіку, поповнює життєдіяльність людини особливим сенсом, дає професійній біографії значимість. «Процес професійного становлення – це розвиток особистості у процесі вибору професії, професійна освіта та підготовка, а також продуктивне виконання професійної діяльності. Коли людина вибирає професію, засвоює її, професійно удосконалюється, її особистість змінюється: формується опит та компетентність, розвиваються професійно важливі якості. Обов'язково припускається потреба у саморозвитку та розвитку, потреба у професійному самозбереженні, а також можливість та реальність професійного росту» [5, с.78].

До числа теорій, які впливають на розвиток уявлення про процес професійного становлення, можна віднести теорію професійного розвитку Д. Сьюпера, теорію потреб А. Маслоу, теоретичні положення Фукуями, розробки стадій особистості Е. Еріксона та інші. На основі даної літератури можна зробити висновки, хто такий «професіонал» – це цілісний суб'єкт, активний, вільний та відповідальний у проектуванні, здійсненні і творчому підході своєї діяльності. Дійсно професіоналі поєднуються такі поняття як «Особистість» і «Майстер». Процес становлення особистості є професіоналізацією [5]. Місце професіоналізації на життєвому шляху особистості – це етап трудового шляху (професійний шлях, біографія праці, творчий шлях особистості). Таким чином,

професіоналізація – це процес розвитку особистості та становлення суспільства, а оцінка продуктивності цього процесу проводиться по особистим та соціальним показникам ефективності діяльності та розвитку суб'єкта праці [5]. Формування особистості професіонала є синтезом можливостей, здібностей, активності особистості і потребам діяльності. Основний сенс змісту проблеми зводиться до таких понять:

- «проявленні особистості у професії», у виборі та оволодінні професією, у задоволенні особистісних інтересів;

- «розвиток особистості у діяльності», що має відраження у формуванні професійно орієнтованих якостей людини (його організму та особистісних якостей), розширенні сфери пізнання навколишнього середовища, розвитку форм та змісту предмету спілкування [5].

Професійне формування особистості характеризується внутрішнім протистоянням процесів індивідуального розвитку людини – нерівномірністю змін та гетерохронністю (різночасовою) фаз розвитку, а також залежністю психічного розвитку від зміни різних видів діяльності на професійному шляху і з бігом коротких проміжків часу.

Професійна діяльність людини задає напрямок розвитку її особистості. Кожна професія формує схожі інтереси, установки, риси особистості, манеру поведінки тощо. Таким чином можна говорити про ідентифікацію особистості з професією, про процес адаптації особистості до потреб конкретної діяльності. Іноді придбані людиною особливості проявляються і у других життєвих ситуаціях та умовах. У професійній діяльності ціннісні орієнтації формують способи самоактуалізації, регулюють поведінку, диктують особливі умови в професійній діяльності. У процесі професійного становлення на етапі навчання у вузі визначається тип професійного самовиявлення студентів формується динамічна властивість особистості, зв'язана з формуванням та розвитком особистісних та професійних якостей, усвідомленим ставленням до вибраної професії, яке має вплив на професійну підготовку та професійну діяльність. Разом з тим,

професійне становлення характеризується постійною потребою у саморозвитку, у перетворенні життя і себе як особистості [6].

У період професійного навчання постійно підвищується рівень інформованості студентів про майбутню професію, йде становлення особистості професіонала, постійно відбувається переоцінка, переосмислення системи цінностей, постійне порівняння структури індивідуальних ціннісних орієнтацій з професійно-значущими, порівнюється образ-Я з еталоном професіонала.

У ході професійного становлення, в період навчання у вузі, відбувається зміна мотиваційної сфери студентів. Змінюються інтереси, направлення в професійній діяльності. Ефективність професійного становлення залежить від взаємодії об'єктивних (період навчання, професійна направленість). Соціально-психологічних (вплив вчителів, батьків, друзів) та суб'єктивних (життєві та смислові орієнтації, рівень довіри до себе) факторів. У процесі навчання у студентів більш адекватно формуються професійні уявлення, створюється образ спеціаліста, який має конкретний набір професійних якостей, необхідних для успішної діяльності, виявляються труднощі професії, зв'язані з професійною підготовкою, накопичення вмінь, навичок, знань.

Щоб зрозуміти, наскільки складний вибір професії для молоді, треба зрозуміти наскільки широкий вибір чекає на кожного студента у сучасному світі. Вибрати з десятків тисяч професій одну і при цьому не помилитися, на такий ризик можна відважитися тільки у юності, коли помилку ще можна виправити, коли ще можна здобути нову професію і є час сформуватися як професіонал. Відомо, що професійна мобільність найбільш висока саме на перших етапах трудової діяльності. Тому дуже важливо зробити правильний вибір саме на початку підготовки до трудової діяльності.

Список літератури

1. Абульханова-Славська К.А. Личностная регуляция времени // Психология личности в трудах отечественных психологов. – СПб.: Питер, 2000. – С. 28-35.

2. Зеер Е.Ф. Психология профессий. – Екатеринбург: Академический проект: Деловая книга, 2003. – 336 с.
3. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения. – Ростов н/ Д.: Изд-во «Феникс», 1996. – 512 с.
4. Кон И.С. Психология ранней юности. – М.: Просвещение, 1989. – 255 с.
5. Матолигина Н.В. Профессиональное становление студентов на основе творчески-индивидуального подхода в условиях педагогического колледжа / Н.В. Матолигина. – дисс. канд. пед. наук: Кемерово, 1999. – 221 с.
6. Мухина В.С. Возрастная психология. – М.: Академия, 1997. – 432 с.
7. Пятин В.А. Психолого-педагогические факторы формирования личности учителя в педагогическом вузе // Вопросы психологии. – 1994. – №5. – С. 95-98.